

THE ROLE OF INDEPENDENT EDUCATION IN DEVELOPING CREATIVE THINKING IN STUDENTS

Scientific supervisor: Ph.D., Associate Professor **T. Isaqulov** Oriental University,

Islamova N.Kh. UzDJTU, 2nd year master's student of Oriental University

Islamovanodira643@gmail.com +998 90 911 58 85

ABSTRACT

This article provides a detailed analysis of the role and importance of independent learning in developing students' creative thinking. It examines the essence and educational potential of independent learning and how it contributes to improving educational effectiveness. Additionally, it evaluates modern pedagogical approaches such as problem-based learning, project-based activities, and interactive methods as key tools for fostering creativity. The study emphasizes the significance of organizing independent learning effectively to enhance students' critical thinking, problem-solving skills, and ability to generate innovative ideas.

Keywords

creative thinking, independent learning, creativity, divergent thinking, critical thinking, pedagogical technologies, innovation, competence.

O'QUVCHILARDA IJODIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING O'RNI

Ilmiy rahbar: p.f.f.d., dotsent **T. Isaqulov** Oriental Universiteti ,
Islamova N.X. O'zDJTU, Oriental Universiteti 2-kurs magistranti
Islamovanodira643@gmail.com +998 90 911 58 85

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada o'quvchilarda ijodiy tafakkurni shakllantirish va rivojlantirishda mustaqil ta'limning o'rni va ahamiyati keng tahlil qilinadi. Mustaqil ta'lim jarayonining mazmuni, uning didaktik imkoniyatlari hamda ta'lim samaradorligini oshirishdagi roli ilmiy asosda ko'rib chiqiladi. Shuningdek, o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirishda muammoli vaziyatlar yaratish, loyihaviy faoliyatni tashkil etish, interfaol metodlardan foydalanish kabi zamonaviy pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi. Maqolada mustaqil ta'limni samarali tashkil etish orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal etish va innovatsion g'oyalarni ilgari surish kompetensiyalarini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar

ijodiy tafakkur, mustaqil ta'lim, kreativlik, divergent fikrlash, mustaqil fikrlash, pedagogik texnologiyalar, innovatsiya, kompetensiya.

Bugungi globallashuv va axborotlashuv sharoitida ta'lim tizimiga qo'yilayotgan talablar o'zgarib bormoqda. Endilikda ta'limning asosiy maqsadi tayyor bilimlarni yetkazish bilan cheklanmay, mustaqil fikrlay oladigan, tahlil qilish, solishtirish va umumlashtirish qobiliyatiga ega bo'ladigan ijodkor shaxsni shakllantirishdir. Zamonaviy jamiyat innovatsion yondashuvni talab qilayotgan bir paytda o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish dolzarb pedagogik vazifalardan biriga aylanmoqda. Ijodiy tafakkur – bu shaxsning mavjud bilim va tajribalariga tayanib yangi, noodatiy va samarali yechimlar topa olish qobiliyatidir. Bunday tafakkur turi o'quvchilarga mustaqil qaror qabul qilish, muammoli vaziyatlardan chiqish yo'llarini izlash va o'z fikrini erkin ifodalash imkonini beradi. Shuning uchun zamonaviy ta'lim tizimida reproduktiv yondashuvdan voz kechib, kreativ va produktiv fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan metodlarga e'tibor qaratilmoqda. Bu jarayonda mustaqil ta'lim alohida ahamiyatga ega. Mustaqil ta'lim o'quvchining shaxsiy faolligini oshiradi. U bilimlarni tayyor holda qabul qiluvchi emas, balki ularni mustaqil izlovchi, tahlil qiluvchi va amaliyotda qo'llovchi shaxsga aylantiradi. Mustaqil ta'lim orqali o'quvchilar o'z bilimlarini chuqurlashtiradi, o'z ustida ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi va ijodiy yondashuvni shakllantiradi. Shuningdek, mustaqil ta'lim jarayoni o'quvchilarda mas'uliyat, tashabbuskorlik va o'z-o'zini nazorat qilish kabi muhim kompetensiyalarni ham shakllantiradi. Bu ularning ta'lim jarayonida va kelajakdagi kasbiy faoliyatida muvaffaqiyatga erishishida muhim omil bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, mustaqil ta'limni samarali tashkil etish va ijodiy tafakkurni rivojlantirishga yo'naltirish ham bugungi kun pedagogikasining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ijodiy tafakkur – bu shaxsning mavjud bilimlari, tajribasi va intellektual salohiyatiga tayangan holda yangi g'oyalar yaratish, muammolarga noodatiy yondashuvlarni qo'llash va samarali yechimlar ishlab chiqish qobiliyatidir. Bu tafakkur an'anaviy reproduktiv fikrlashdan farq qiladi. Ijodiy tafakkur yangilik yaratishga, mavjud bilimlarni qayta talqin qilishga va ularni yangi vaziyatlarda qo'llashga yo'naltiriladi. Ijodiy tafakkur insonning bilim darajasini, tasavvur doirasini, mantiqiy fikrlash qobiliyatini va muammolarni hal etish yondashuvini ko'rsatadi. Ijodiy tafakkur asosan divergent fikrlash bilan bog'liq bo'lib, bu bir muammo yoki vaziyatga nisbatan bir nechta muqobil yechimlarni ishlab chiqishga yordam beradi. Divergent fikrlash o'quvchilarda erkin fikrlashni rag'batlantiradi. Bu ularning intellektual mustaqilligini rivojlantiradi. Bunga qarshi ijodiy tafakkur konvergent fikrlash bilan uyg'unlashsa, ko'plab g'oyalar orasidan eng maqbulini tanlash va asoslash imkonini yaratadi. Ijodiy tafakkur quyidagi asosiy xususiyatlar bilan tavsiflanadi: - originallik – yangilik kiritish, noodatiy va o'ziga xos g'oyalarni ilgari surish qobiliyati; - moslashuvchanlik – turli vaziyatlarga tez moslasha olish, fikrlash yo'nalishini o'zgartira bilish; - mustaqillik – o'z fikriga ega bo'lish, qarorlarni mustaqil qabul qilish; - muammoga chuqur yondasha olish – masalani har tomonlama tahlil qilish va uning mohiyatiga yetib borish qobiliyati. Shuningdek, rivojlangan ijodiy tafakkur muammolarni hal etish jarayonida standart yondashuvlardan chiqishga, yangi qarashlar asosida fikr yuritishga, o'z g'oyalarini erkin ifodalashga va ularni amaliyotda qo'llashga yordam beradi. Bu zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish vazifasini muhim qiladi.

Mustaqil ta'lim – bu o'quvchining o'z bilim va ko'nikmalarini mustaqil ravishda rivojlantirishga qaratilgan faoliyati. Bunda u axborotni izlaydi, saralaydi, tahlil qiladi, umumlashtiradi va mustaqil xulosalar chiqaradi. Bunday ta'lim shakli o'quvchini passiv bilim oluvchidan faol izlanishga intiluvchi, o'z-o'zini rivojlantira oladigan insonga aylantiradi. Mustaqil ta'lim jarayonida o'quvchi o'z bilish faoliyatini rejalashtiradi, maqsad qo'yadi va unga erishish yo'llarini mustaqil tanlaydi. Mustaqil ta'limning asosiy afzalliklari: - o'quvchining faolligini oshiradi – o'quvchi bilim olish jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi; - o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi – vaqtni to'g'ri taqsimlash, o'z faoliyatini nazorat qilish va baholashni o'rganadi; - mas'uliyat hissini shakllantiradi – o'z o'qish natijalari uchun javobgarlikni his qiladi; - ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi – muammolarni mustaqil hal etish orqali yangi g'oyalar ilgari surishga undaydi. Bundan tashqari, mustaqil ta'lim o'quvchilarda

tanqidiy fikrlashni, tahliliy yondashuvni va muammolarni hal etish kompetensiyalarini rivojlantiradi. Ular turli manbalar bilan ishlashni, axborotni baholashni va undan samarali foydalanishni o'rganadilar. Bu o'quvchilarning bilim darajasini chuqurlashtiradi, ularni hayotdagi vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qila oladigan yetuk shaxs sifatida tarbiyalaydi. Mustaqil ta'lim ijodiy tafakkurning rivojlanishida muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. O'quvchi tayyor bilimni qabul qilish bilan cheklanib qolmaydi, balki uni mustaqil ravishda izlab topadi, qayta ishlaydi va yangi bilim sifatida o'zlashtiradi. Shu jarayon orqali o'quvchi bilimni "kashf etuvchi" subyektga aylantiradi. Bu ijodiy salohiyatini yanada rivojlantiradi. Mustaqil ta'lim jarayonida o'quvchi turli xil faoliyat orqali ijodiy tafakkurini izchil ravishda rivojlantiradi. Muammoli vaziyatlarni hal etish jarayonida u mavjud bilimlarini qo'llash bilan birga yangi yechimlarni izlashga majbur bo'ladi. Bu uning fikrlash doirasini kengaytiradi. Loyihaviy ishlar o'quvchining mustaqil izlanish olib borish, rejalashtirish va natijaga yo'naltirilgan faoliyat ko'rsatish ko'nikmalarini shakllantiradi. Tadqiqot faoliyati esa o'quvchini ilmiy izlanishga undab, muammoni chuqur tahlil qilish, dalillar asosida xulosa chiqarish va yangi bilim hosil qilish imkonini beradi. Esse va boshqa ijodiy ishlarni yozish o'quvchining fikrini erkin va mantiqiy ifodalash, o'z qarashlarini asoslab berish va individual yondashuvni namoyon etadi. Muqobil fikrlarni ilgari surish o'quvchida tanqidiy va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. Bu turli nuqtai nazarlarni taqqoslash va eng maqbulini tanlash qobiliyatini shakllantiradi. Natijada, bunday faoliyatlar o'quvchini reproduktiv fikrlashdan chiqarib, uni produktiv va kreativ fikrlash bosqichiga olib chiqadi. O'quvchining bilim darajasini oshirishning o'rniga uning ijodiy salohiyatini to'liq namoyon etishiga imkon yaratadi. Ijodiy tafakkurni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar va metodlardan samarali foydalanish muhimdir. Interfaol metodlar, jumladan, brainstorm, debat va klaster usullari o'quvchilarning erkin fikrlashini rag'batlantirib, ularning muammoga turli nuqtai nazardan yondashish qobiliyatini rivojlantiradi. Ushbu metodlar orqali o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifoda etish, boshqalarning qarashlarini tahlil qilish va jamoaviy fikrlash jarayonida ishtirok etish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, kritik fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan texnologiyalar o'quvchilarda axborotni tahlil qilish, baholash va asosli xulosa chiqarish malakasini shakllantiradi. Bu ularning mustaqil qaror qabul qilish jarayonini takomillashtiradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ta'lim jarayonini zamonaviylashtiradi. Bu o'quvchilarga turli axborot manbalaridan foydalanish, raqamli resurslardan samarali foydalanish va ijodiy mahsulotlar yaratish imkonini beradi. Bundan tashqari, STEAM yondashuvi – fanlar integratsiyasi asosida o'qitish o'quvchilarning tabiiy va ijtimoiy fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni anglashiga yordam beradi. Bu yondashuv ijodkorlik, innovatsion fikrlash va amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Umuman olganda, bunday metodlar o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini kuchaytiradi. Bu ularga ijodiy salohiyatini to'liq namoyon etish imkonini beradi va ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ba'zi hollarda mustaqil ta'lim uchun beriladigan topshiriqlar nom jihatdan mustaqil bo'lsa-da, mazmunan reproduktiv xarakterda qolmoqda. Bunda o'quvchilar tayyor bilimlarni qayta takrorlash yoki standart javoblarni berish bilan cheklanmoqda. Bu o'quvchilar ijodiy tafakkurini rivojlantirish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi va ularning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va yangi g'oyalar yaratish imkoniyatlarini cheklaydi. Bu muammolarni hal qilish uchun bir qator pedagogik yondashuvlarni yaxshilash zarur. Avvalo, mustaqil ta'lim topshiriqlarini muammoli va ochiq shaklda tayyorlash orqali o'quvchilarda izlanish, tahlil qilish va bir nechta yechim variantlarini ishlab chiqish ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin. Shuningdek, individual yondashuvni qo'llash har bir o'quvchining qiziqishi, qobiliyati va bilim darajasini inobatga olib topshiriqlar berishni ta'minlaydi. Bu ularning ijodiy faolligini oshiradi. Bundan tashqari, baholash mezonlarini kreativlikka yo'naltirish ham muhimdir. Bunda to'g'ri javobdan tashqari, fikrning yangiligi, yechimning yangiligi va asoslanganligi hisobga olinishi kerak. Shuningdek, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llash bo'yicha bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish ham muhim vazifalardir. Umuman olganda, ushbu chora-

tadbirlar mustaqil ta'lim jarayonini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqadi. Bu o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishga keng imkoniyat yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, bugungi globallashuv sharoitida ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va innovatsion g'oyalar yaratish qobiliyatini rivojlantirishdir. Ushbu jarayonda ijodiy tafakkur markaziy o'rin egallaydi. Bu shaxsning mavjud bilim va tajribalar asosida yangi yechimlar topishi va muammolarni noodatiy usulda hal qilishi uchun zarur. Ijodiy tafakkurni shakllantirish va rivojlantirishda mustaqil ta'lim alohida ahamiyatga ega. U o'quvchini tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, faol izlanish olib boruvchi, tahlil qiluvchi va yangi bilimlarni mustaqil kashf etuvchi shaxsga aylantiradi. Mustaqil ta'lim jarayonida muammoli vaziyatlarni hal etish, loyihaviy ishlar, tadqiqot faoliyati, esse va ijodiy ishlarni yozish kabi faoliyatlar o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
3. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.
4. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2008.
5. Begimqulov U. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan, 2011.
6. Torrance E.P. The Nature of Creativity as Manifest in Its Testing. – Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
7. Guilford J.P. The Nature of Human Intelligence. – New York: McGraw-Hill, 1967.
8. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Harvard University Press, 1978.
9. Dewey J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938.
10. Bruner J. The Process of Education. – Cambridge: Harvard University Press, 1960.
11. Paul R., Elder L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. – Pearson Education, 2008.
12. Robinson K. Out of Our Minds: Learning to Be Creative. – Wiley, 2011.